

ŠVEDSKI KAZALIŠNI BIJENALE

PRIMJERKE
RAZGOVOR
FESTIVALI

ŠKOLA
METROSKI

AKTUALNOSTI
TRG
MOJE VARNOST
DOKUMENTARNO
DRAČKA

Kada se spomene raj, pogled uvijek skreće prema *gore*. Na karti Europe, *gore* je Skandinavija, pa vjerojatno u nekoj raspodjeli božanskih stvari na Zemlji i nije sasvim slučajno što je, barem što se tiče organizacije društva, raj postavljen na sjeveru Europe. Slično je i s kazalištem: ako raj postoji, on je u Švedskoj, ni na kojem mjestu na svijetu ne postoje kazališni uvjeti slični onima u najrazvijenijoj skandinavskoj zemlji i nigdje se toliko ne ulaže u kazalište, niti je briga društva za njega tako očita. A mjesto gdje se ta *rajska* slika najbolje vidi jest Švedski kazališni bijenale, nacionalni kazališni festival, održan ove godine krajem svibnja u Uppsali.

Švedsko kazališno čudo u nekoliko brojki izgleda ovako: zemlja od 9 milijuna stanovnika ima godišnje 4,5 milijuna kazališnih gledatelja u svoje tri nacionalne kuće, 35 regionalnih kazališta i 200 neovisnih skupina, a osim od države dotiranih teatarata postoji i desetak komercijalnih kazališta. Godišnja dotacija države i lokalnih vlasti kazalištima iznosi za nas šokantnih 240 milijuna eura, postoji čak šest nacionalnih kazališnih akademija za obrazovanje kazališnih kadrova, a točan broj premijera ne znaju vam reći ni najbolji poznavatelji, samo u Stockholmu više ih je od 400 godišnje.

Švedski kazališni bijenale, reprezentativni nacionalni festival, osnovan je prije deset godina, 1993., s glavnim ciljem da postane mjesto susreta švedske kazališne struke, ali i mjesto na kojem bi se reprezentativni primjerci nacionalne scenske umjetnosti prezentirali i svijetu, brojnim inozemnim gostima, među kojima je bio i potpisnik ovih redaka. A kritičke primjedbe gostiju domaćini su i te kako voljni saslušati, zato ih uostalom i zovu. Posljednjeg festivalskog dana održan je okrugli stol, diskusija nazvana *Pogled izvana*, na kojoj su strani gosti trebali kazati sve primjedbe, koje su domaćini vrlo pažljivo saslušali. A Švedani – premda iz naše perspektive žive u kazališnom raju – ne misle da su bogomdani i rado slušaju suvisao sud o vlastitom kazalištu, pogotovo onaj koji dolazi od nepristranih promatrača.

Bitan je čimbenik ovog okupljanja činjenica koja se očitava već u imenu: održava se svake druge godine. Švedani unatoč iznimno bogatoj produkciji drže da je festival jači ako se organizira jednom u dvije godine – ali svaki put u drugom gradu. Na taj je način uspješno izbjegnuta koncentracija kvalitetnih predstava uvijek na istome mjestu, koje bi naravno bilo Stockholm. Takav potez istodobno bitno pomaže lokalnoj kazališnoj zajednici, kojoj takav skup uvijek daje kreativnu i financijsku injekciju.

Marius von Mayenburg, *Vatreno lice*, redatelj Linus Tunström

Ovogodišnji šesti bijenale održan prvog vikenda lipnja 2003. u Uppsali okupio je oko 1400 švedskih kazališnih profesionalaca i studenata akademije, a dodao im je i 70 međunarodnih gostiju iz čak 34 zemlje: teatrologe, kritičare, direktore, pedagoge, selektore poznatih festivala i producente. Nije teško zaključiti koliko su dojmovi, novih švedskih tekstova i redateljskih imena ovi ugledni gosti ponijeli kući i koliko je na taj način promovirana švedska kazališna kultura u svijetu.

Festival je koncipiran na jednostavnom načelu: selektorsko tijelo sastavljeno od čak sedam švedskih kritičara – kako bi mogli pregledati svu kazališnu ponudu i doista odabrati najbolje – pune dvije godine gleda predstave kako bi izabralo dvanaest najboljih, švedsku kazališnu reprezentaciju koja će se predstaviti na festivalu. Te se predstave u četiri festivalska dana, u burnom i sadržajno nabijenom vikendu, prikazu svaka u po dvije do četiri izvedbe, a pridružene su im, poput *off* programa, ispitne predstave završnih godina akademija (kako bi profesionalci vidjeli tko im se vrlo brzo pridružuje u kazališnom životu i kako bi ravnatelji i producenti prepozna-

li nove talente) te brojni seminari, razgovori i rasprave.

Tako su četiri kazališna dana u Uppsali sadržavala ukupno šezdeset programa na kojima se pojavio praktično svako tko u švedskom kazališnom životu nešto znači, jer su tih dana baš svi boravili u Uppsali, polemizirajući o kvaliteti kazališnog života i organizacije u Švedskoj, tražeći nove talente i provjeravajući još jednom stare te dogovarajući nove produkcije. U usporedbi s hrvatskim nacionalnim festivalima, na kojima kao da se pazi da se umjetnici iz različitih kazališta slučajno ne sretnu, jer nakon predstave svi bježe kući, ovakvo iskustvo jasno pokazuje zašto neke kazališne sredine žive bolje i znaju više. Za dugog vikenda u Uppsali dizala se scenska prašina od 9 ujutro, kad bi započinjali razgovori o predstavama prethodnog dana, preko dnevnih seminara i producentskih dogovora, pa do kasno u noć, kad su završavale posljednje predstave i rasprave o njima.

Tema ovogodišnjeg bijenala bila je *Kazalište u realnosti*, propitivanje kako kazalište na smjeni milenija reagira na burne društvene promjene koje osjeća i Skandinavija. Tako su se sve prikazane predstave bavile sta-

PREMIJERE

RAZGOVOR

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

AKTUALNOSTI

TEODUA

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAMA

Martin Crimp, *Nasrtaji na njezin život*, režija Richard Turpin, Teater Tribunalen

njem u društvu, svaka je svojom estetikom i temom problematizirala stanje stvari u Švedskoj. Spektakularni Edgarov *Albert Speer* u režiji Jasenka Selimovića propituje ulogu intelektualca u ratu i moral u totalitarnom društvu, a predstava je vrlo aktualna u Švedskoj u kojoj raste broj imigranata i jačaju desne tendencije, dok reducirano *Vatreno lice* Mariusa von Mayenburga u režiji Linusa Tunströma progovara o raspadu suvremene obitelji, s čime se Švedska i te kako suočava. Najveći je festivalski hit bila Sofoklova *Elektra* u režiji Birgitte Englin. Antička drama prebačena je u suvremenu Švedsku 2002. i izravno govori o problemu multikulturalne sredine i arapskoj zajednici koja pokušava zadržati tradicio-

nalne vrijednosti u novom okruženju, što ponekad dovede do tragičnih rezultata. Ova rap *Elektra* u gledalište kazališta u Uppsali dovela je desetke tisuća mladih, pogotovo onih iz imigrantskog okruženja, koje inače nije bilo uključeno u kazališni život, stvorivši tako novu kazališnu publiku. Da suvremenog europskog kazališnog festivala nema bez Jona Fosse, potvrdilo se i ovdje minimalističkom produkcijom drame *Netko će doći* u režiji Eirika Stuboa, a kazalište se bavilo i tekstovima Martina Crimpa i Nikolaja Evreinova, ali i problemima koje oni otvaraju i izrazom koji se odlučio lišiti pisanog teksta.

Ovako koncipirani festivali jasno pokazuju dobre i loše strane nekog nacionalnog glumišta. Lošu vijest imaju i

Jon Fosse, *Netko će doći*, režija Eirik Stubo, Riksteatern

Skandinavci: tri izabrane predstave otkazale su sudjelovanje na bijenalu, nisu doputovale jer su pozvane na druge međunarodne festivale. Riječ je baš o kazalištima koja su u skandinavskom vrhu i po organizaciji i po dotacijama, pa im nacionalni festival i nije dovoljno velik zalogaj, ali je zato selekcija bila osiromašena. Kraljevsko dramsko kazalište s *Andromahom* Matsa Eka, Židovski teatar s produkcijom *Kristalvagen* i Vastana kazalište sa *Sagom o Gōsti Berlingu* nisu bili u Uppsali.

Brine i činjenica o kojoj se puno razgovaralo na festivalu: sve odabrane predstave bile su iz triju najvećih švedskih gradova (Stockholm, Malmö, Göteborg, uz dodatak domaćina, Uppsale), što bi mogao biti nagovještaj

krize u regionalnim teatrima. Na tu se činjenicu reagiralo već na festivalu, tražilo se uzroke, brinulo o posljedicama i iznad svega – pokušalo naći neka konkretna rješenja koja bi pomogla takvoj situaciji. Oni iz malih regionalnih teataru krivce su vidjeli u drugima pa je sedmero selektora bilo izloženo pravoj kanonadi primjedbi iz malih teataru da im nije posvećena dovoljna pozornost.

Ostatak čine dobre vijesti: i bez tri najjače predstave, ono što se vidjelo na šest (!) scena Gradskog kazališta i po okolnim scenskim prostorima nesumnjivo čini jedan od najreprezentativnijih i najjaćih europskih festivala. Karakteristike ovoga glumišta jesu kvalitativna ujednačenost produkcije i iznimno visoki produkcijski

Lucas Svensson, *Pala s mjeseca*, režija Staffan Roos, Dramaten →

PREMIJERE
RAZGOVOR
FESTIVALI
VOX
HISTRIONIS
AKTUALNOSTI
TEORUA
NOVE KNJIGE
SJEĆANJA
DRAMA

standardi. I dok su glumačke kvalitete još i predvidljive gostu iz Hrvatske, ono što fascinira u švedskim produkcijama uočljiva je redateljska kvaliteta. Švedsko kazalište obilježeno je redateljskim kazalištem, ali takvim koje se ne temelji na ranijim totalitarnim redateljskim estetikama kojima je često cilj bio razgraditi sve kako bi se ostvario prepoznatljiv i agresivan rukopis. Švedski su redatelji, i to je bilo očito iz svake predstave, rezultat kvalitetnog rada na dramskim školama, ljudi visokog obrazovanja s idejama i konceptima koji svoje čitanje kazališta nalaze unutar zadanog teksta, što je očit trend i u ostatku (razvijenog) kazališnog svijeta. A pritom imaju svladan zanat kojega na hrvatskim scenama često nedostaje, čak i u elementarnom obliku.

Još je jedna bitna komponenta ovog festivala tretman produkcija za djecu u profesionalnim kazalištima namijenjenima najmlađoj publici. Od 12 produkcija odabranih za festival, čak četiri namijenjene su dječjoj publici, od kojih neke spadaju u sam festivalski vrh.

Možete li zamisliti Marulićeve dane ili koji drugi naš ozbiljan festival koji bi se usudio na program staviti produkciju za djecu? Ovakav profesionalan pristup kazalištu namijenjenom djeci nama može pokazati barem dvije stvari: objasniti svjetski uspjeh švedskoga kazališta za djecu, koje očito ima ravnopravan tretman u profesionalnim krugovima, dok je kod nas getoizirano u vlastite festivale, što mu ne omogućava jednak tretman i profesionalni razvoj. I drugo: možda ovako kvalitetno kazalište za djecu naznačuje i gdje se regrutiraju ona 4,5

milijuna švedskih kazališnih gledatelja godišnje. Netko tko je od malih nogu navikao ići u kazalište i gledati visok kazališni standard, nastavit će to i kad odraste. A, recimo, produkcija *Pala s mjeseca* Lucasa Svenssona u režiji Staffana Roosa i produkciji Kraljevskog dramskog kazališta (*Dramaten*), u kojem povremeno radi i Bergman, drama o djevojčici koju mama tjera svirati klavir, pravo je kazališno čudo u svakom pogledu, i svojom razradom bolne teme odrastanja i scenskom estetikom. Glavno i najveće švedsko kazalište na repertoaru redovito ima program za djecu, u profesionalnom i produkcijskom smislu ravnopravno tretiran s ostalim segmentima repertoara.

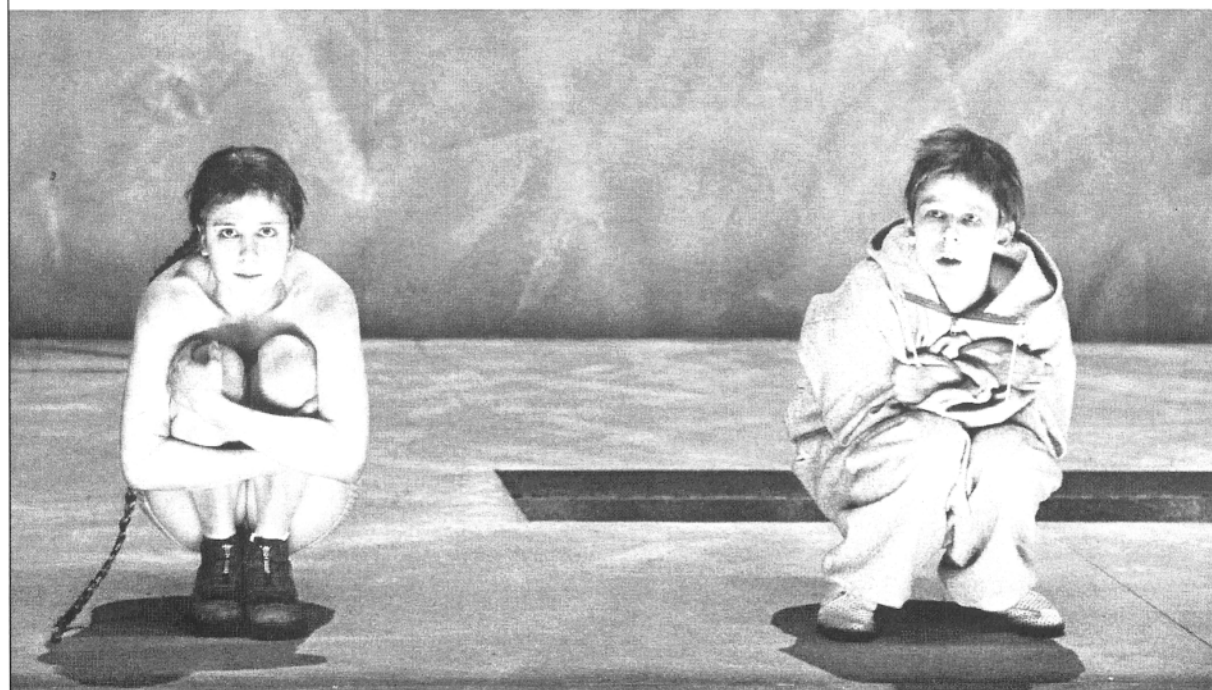
Švedski kazališni bijenale kao i svaki drugi relevantan festival nema nagrada, Švedani bijenale koriste tek kako bi na skromnoj završnoj svečanosti dodijelili tri godišnje nagrade, one kazališnih kritičara, dramskih pisaca i Udruge kazališta za djecu (ASSITEJ).

Ovom oglednom europskom primjeru dobro promišljenog nacionalnog festivala svrha je pokazati ono najbolje iz vlastite scenske umjetnosti i iz toga izvlačiti zaključke koji će pomoći unapređivanju kazališnog života i njegovoj još boljoj organizaciji. Bilo bi lijepo da i Hrvatska može nešto naučiti od ovog festivala. Umjesto toga, kod nas stalno slušamo isto: u devedesetima kako smo najbolji od stoljeća sedmog i priču o Manhattanu i kozama, danas kako se država brine za kulturu kao nitko na svijetu i kako iz tog i takvog svijeta onda ništa ne trebamo preuzimati. A šteta, bilo bi lijepo kad bismo umje-

sto neprimjerene predizborne samohvale (jer kod nas politički izbori kao da su svakog mjeseca, nekritička samohvala ne posustaje baš nikad) mogli objektivnim okom vidjeti svoju nimalo zavidnu kazališnu situaciju.

David Edgar, *Albert Speer*,
redatelj Jasenko Selimović, Gradski teatar Göteborg

Marius von Mayenburg, *Vatreno lice*, redatelj Linus Tunström